

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1217/1-XIV/6 26.09.2013. године	
---	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој VII редовној седници, 26.09.2013. године – на основу чл. 231. став 1. алинеја 15. и 16. и члана 278. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ДИМИТРИЈЕ ПАВЛОВИЋ (1920-1930), докторанда мр Александра Средојевића.

За ментора је одређен проф. др Љубодраг Димић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2370 (број захтева)	
27.09.2013. (датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Патријарх српски Димитрије Павловић (1920-1930)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Александар (Драгутин) Средојевић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски у Београду

Година дипломирања: 1992.

Назив магистарске тезе кандидата: _____

Герасим Ђорђевић, епископ шабачки (1831-1839) и његово доба

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањен: Богословски

Година одбране магистарске тезе: 2002.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 26.09.2013.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Александра Средојевића

Име и презиме ментора: Љубодраг Димић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Историја српске државности, III, Србија у Југославији, Београд 2001, 472.
2. Срби и Југославија – простор, друштво, политика, Београд 1998, 191.
3. Српски културни клуб између културе и политике, Књижевност, 9-10, 1993, 858-903;
4. Rat i historiografija, The Second World War and National Question in ex Yugoslavia, Sevilja 2008, 95-114.
5. Статистика “Бањичких књига” – Скица за групни портрет заточеника логора Бањица, у Логор Бањица – Књига затиченика Концентрационог логора Београд - Бањица (1941-1944), Београд 2009, 22-49.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ**

Образложење предлога теме докторске дисертације

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ДИМИТРИЈЕ ПАВЛОВИЋ (1920-1930)

Ментор:

Проф. Др Љубодраг Димић

Кандидат:

Мр Александар Д. Средојевић

Београд 2013.

Предмет истраживања

Будући једна од најважнијих институција српског народа и вековима саставни део државе историја Српске православне цркве је током времена често привлачила пажњу историчара. То посебно важи за период средњег века али и за друга времена у којима је црква играла значајну улогу у животу народа и српске државе. Историчаре је привлачила њена историјска, друштвена, културна, духовна и политичка улогу на просторима на којима је живео српски народ. О историји Српске православне цркве су најпре писале личности из редова свештенства и монаштва, с обзиром да су то дуго били готово једини писмени људи на овим просторима. У 19. и 20. веку појављују се и значајни радови из пера лаика, истраживача и научника засновани на изворној грађи и научној методологији. У другој половини 20. века, на жалост, знање о историји Цркве нашло се на јаком удару идеолошких погледа комунистичке власти. Подједнако идеолошку слику историје цркве, сагледану са сасвим опречних позиција, нудила је и емигрантска историографија. Писане без ослона на изворе, темељна истраживања и слободну научну мисао која не робује идеолошком, та литература данас није у стању да задовољи научну радозналост савременика. Тако је уместо знања о прошлости Српске православне цркве, које никада није коначно и које се увек може допуњавати новим истраживањима, деценијама опстајао идеолошки став, испуњен стереотипима, тврдњама, јединим истинама и партијским погледима на историјску улогу те институције.

У последње време учестала су истраживања историје Српске православне цркве у 20. веку. Нова знања до којих стижу истраживачи умногоме обогаћују постојећу историографску слику прошлости. Историја Српске православне цркве тако, после деценија о којима се о њој није писало или се писало идеолошки пристрасно, постаје простор знања а не тврдњи и догматике сваке врсте. Одбацивање идеолошког дискурса и доступност историјских извора различите провиниенције, томе доприноси у највећој мери. Наравно, не могу се одбацити ни радови настали са намером да се понуди сабрано и поуздано знање о историји цркве. Њихова „идеолошка боја“, одређена временом и условима у којима се истраживало и писало о историји Српске православне цркве, свакако је препознатљива данашњој генерацији историчара. Ипак, важније од тога је намера писаца историје цркве, да у датим околностима, саопште оно до чега су у сопственим истраживањима досегли. У том контексту врдно је поменути најзначајније дело о историји Цркве, из пера др Ђока

Слијепчевића, настало у емиграцији. Ради се о литератури која по истраживачком захвату и студиозности и данас преставља сигуран темељ и инструктивни путоказ са свако даље бављење историјом Српске православне цркве. Значајан недостатак тог дела - недовољно коришћење домаћих извора, поготово за период 20. века, данас су у прилици да надоместе истраживачи којима су доступни архивски фондови, објављена изворна грађа, мемоаристика, целокупна постојећа научна литература. Резултат нових истраживања представљају дела средње и млађе генерације историчара, настала након систематичне анализе историјских извора, без идеолошких предрасуда и унапред изграђеног негативног става. Аутори тих дела су и световни научници и свештеници. Међу њима посебно место припада Радмили Радић, Вељку Ђурићу, Драгану Суботићу, Предрагу Пузовићу, Богољубу Шијаковићу, Александру Раковићу, Владиславу Пузовићу, Радовану Пилиповићу и другима. У питању су аутори који су својим радовима обогатили историографију али и друге сродне научне дисциплине и поставили путоказе другим истраживачима.

Међу најважнијим темама које се тичу Српске православне цркве у 20. веку, налазе се и оне које говоре о делатности, улози, значају, историјском учинку значајних личности цркве – њених епископа и патријарха. Нераздвојно повезани са личностима су и догађаји из друштвеног, државног и црквеног живота у којима су учествовали и које су обележили. То важи и за појаве и процесе на чије су историјско расплитање високе личности цркве утицале. Теме су отуда бројне – везане за историју Српске православне цркве у ратовима 20. века, место и улогу коју је Црква играла у мирнодопским периодима историје, црквеним и политичким сукобима и расколима, политичком и идеолошком „инжињерингу“ који је на ткиву Српске православне цркве формирао „нове“ верске заједнице. Подједнако су важна и истраживања Српске православне цркве као институције, понирања у историју односа унутар Цркве, изучавање историје монаштва и свештенства, сагледавање историје манастира и цркава, разумевање политике према држави и другим верским заједницама у земљи и иностранству. Тема које треба истражити је много. Међу њима је потреба да свестрано и целовито буде сагледан историјски учинак Димитрија Павловића, првог патријарха обновљене Пећке Патријаршије.

Патријарх Димитрије заслужује посебно истраживање из више разлога. Као особа на кормилу Цркве, као митрополит и патријарх, а и раније као епископ нишки и шабачки, био је упућен у сва дешавања у Цркви. Његова

запажања са водеће позиције у Српској православној цркви умногоме су важна за разумевање црквеног живота. Као поглавар, најпре епархијски, а потом и опште црквени, имао је најбољи увид у све проблеме са којима се Црква суочавала. Са позиције управитеља имао је могућност да делује, даје иницијативе, наређује и тако мења устаљене обичаје понашања унутар цркве, сагледава стање и предупредује догађаје од важности за Српску православну цркву. Истраживањем живота Димитрија Павловића доћи ћемо до одговора на многа питања која тичу општег црквеног живота. Као првојерарх, Димитрије Павловић је био повезан са свим битним дешавањима у Цркви, па и оним која се наизлед не могу директно повезати са њим. Ова теза проистиче из чињенице да је Црква строго хијерархијски устројена организација са чврстом дисциплином. Све што ради свештенство и монаштво уско је везано са хијерархијски надређеним епископом. На другој страни, све промене унутар Цркве најпре потичу од епископа, без чијег знања и благослова ништа не може да се уради. И тамо где одлучују Св. синод и Св. сабор, учествује и поглавар Цркве.

Димитрије Павловић је као поглавар Цркве био личност од високог друштвеног значаја. У Краљевини Србији Српска православна црква је била државна Црква, што је значило посебан статус у друштву. Поглавар Цркве је био у сталном контакту са владарима и водећим политичким личностима, како по питањима из црквене надлежности, тако и по питањима од државног значаја. Све што се дешавало од националног значаја, као што су ратови, смене владара, крупни политички догађаји, рефлектовало се на Цркву, а поглавар је био најпозванији да даје суд и одређује правац црквене политике. Велики утицај је Српска црква имала и у Краљевини СХС (Југославији), иако више није била државна, већ је морала да дели равноправност са другим црквама и верским заједницама. Мишљење тада већ остарелог патријарха Димитрија имало је посебну тежину.

Патријарх Димитрије заслужује посебно истраживање и као личност од великог угледа у високим државним круговима, о чему најбоље сведочи његова дипломатска мисија у манастиру Хиландар, на размеђи 19. и 20. века.

Личност која је била црквени поглавар, аналитичар, реформатор, дипломата, професор, научник, мислилац, родољуб, која је обележила црквени живот крајем 19. и у првој трећини 20. века, заслужио је да буде предмет посебног научног истраживања.

Циљеви истраживања

Основни циљ наших истраживања је утврђивање места, улоге и историјског учинка Димитрија Павловића у Српској православној цркви. Да бисмо пружили поуздане одговоре на постављена питања, анализираћемо његово деловање као свештеника, епископа нишког и шабачког, митрополита Србије и патријарха српског. Циљ нам је да посебну пажњу посветимо управљачким особинама Димитрија Павловића, његовом односу према свештенству и монаштву, бризи о материјалном стању цркава и манастира и Цркве у целини, развоју и ширењу црквених области. Сагледавање улоге Димитрија Павловића као архијереја немогуће је без дубље анализе општег стања у коме се налазила Српска црква, што такође представља један од циљева наших истраживања.

Битан циљ истраживања које ћемо предузети чиниће и однос Димитрија Павловића према верном народу, сагледавање народне побожности, оне какву Црква проповеда али и оне коју Црква осуђује и проглашава сујеверјем. Његов пастирски рад, упорно деловање на ширењу изворног православља, биће такође један од битних циљева нашег рада.

Циљ овог рада је и да проникне у проблеме који су оптерећивали црквени живот, као што су незадовољство свештенства својим материјалним положајем, али и унутарцрквеним статусом и настојања Димитрија Павловића да реши макар део постојећих проблеме. Ту је и лоше стање монаштва, лош материјални положај манастира, и Павловићеви напори да уреди монашки живот.

Један од главних циљева је и проницање у унутрашње устројство Цркве, њено правно уређење, у односе са државним органима и владарима. Ту ћемо настојати да свестрано сагледамо положај верске наставе у друштву, однос са војском али и уплив свештенства у политику.

Међу циљеве истраживања сврставамо и анализу односа Српске православне цркве са другим црквама и верским заједницама, православним и неправославним, и у светлу тога сагледавање улоге Српске цркве у тадашњем верском животу Европе. Као поглавар, у спољној политици Цркве најзначајнију улогу је имао Димитрије Павловић.

Истраживање ће се бавити и улогом Димитрија Павловића и Цркве у целини у битним историјским догађајима и преломницама историје, као што су Анексиона криза, балкански ратови и Први светски рат. Став Цркве о

друштвеним питањима у новој јужнословенској држави био је изузетно битан у тадашњој јавности, те ће се и овај рад бавити тиме.

Улога Димитрија Павловића као дипломате у црквеној и државној мисији у манастиру Хиландару представљаће битан део овог истраживања. Обратићемо пажњу и на његов научни рад и пријатељство са значајним личностима српске науке и културе.

Делатност Димитрија Павловића ћемо пратити и анализирати у историјском контексту. То је такође један од циљева које ово истраживање настоји да оствари.

Све истраживаче учинка историјских личности мучи иста питања – колико знамо о личностима историје, о онима који изнедрују идеје, одређују историјске процесе, сnose одговорност за институције којима руководе...Циљ нашег истраживања је да одгоненте историјску улогу и учинак патријарха Димитрија Павловића

Основне хипотезе

- Димитрије Павловић је личност која је обележила живот Српске православне цркве у првој половини 20. века.
- Деловање Димитрија Павловића на епископском положају у Шапцу и Нишу имало је значајан позитиван утицај на развој ових црквених области.
- Значајна је брига и допринос Димитрија Павловића побољшању положаја свештенства и монаштва, решавању постојећих проблемима и превладавању постојећег стања.
- Димитрије Павловић је био аналитичар, али и реформатор и покретач промена у Цркви.
- Једна од основних црта деловања Димитрија Павловића је пастирски рад и однос према вери обичног народа.
- Архијереј Димитрије је конзервативан, он је противник нових политичких и социјалних теорија.
- Митрополит Димитрије је битан учесник крупних политичких догађаја почетком 20. века.
- Патријарх Димитрије је незаобилазна личност у друштвеном животу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

- Епископ, митрополит и патријарх Димитрије Павловић је постојан чувар чистоте православног учења. Он је црквени мислилац и, на неки начин савест српске Цркве.
- Патријарх Димитрије Павловић је заговорник једнакости међу верама и народима новостворене државе и шире.
- Дипломатско умеће Димитрија Павловића дошло је до изражаја у решавању „Хиландарског питања“.
- Научни рад Димитрија Павловића оцењен је највишим научним оценама.

Метод истраживања

У истраживању ће бити коришћен историјски метод. На почетку ће бити прикупљања историјска грађа, пре свега необјављена, која се налази у Архиву Србије. Ту пре свега мислимо на фонд Министарства просвете и црквених послова, који је релевантан за период док је Димитрије Павловић био епископ и митрополит, укључујући и доба Првог светског рата. Следећи битни фондови у Архиву Србије су фондови Државног савета, Љубомира Ковачевића, Стојана Новаковића, Николаја Велимировића и Министарства иностраних дела. За период после Првог светског рата користићемо грађу из Архива Југославије (фондови Министарства вера и Министарства правде). Користићемо и грађу из Архива Светог Синода Српске православне цркве, као и фондове Архива САНУ. Поред необјављене, у истраживању ће бити коришћена и објављена историјска грађа, као што су стенографске белешке Народне скупштине Краљевине СХС. Незаобилазна у раду биће црквена штампа, пре свега Гласник Православне цркве у Краљевини Србији (касније Гласник уједињене Српске православне цркве) и Весник Српске Цркве. Гласник је редовно објављивао најбитније вести из црквеног живота, на основу чега могу да се извуку закључци о функционисању Цркве. Вреди поменути да је Димитрије Павловић оставио иза себе драгоцене извештаје о својим активностима, писане критички, са запажањима школованог човека, налик на праве научне радове.

Осим ових часописа, битан извор биће и следећи листови: Богословље, Браничевски весник, Братство, Време, Глас СКА, Годишњак историјског архива Шабац, Годишњица Николе Чупића, Зборник за историју, језик и књижевност, Зборник Матице Српске за историју, Историјски записи,

Календар Црква, Каленић, Летопис Матице Српске, Листак за историју ослобођења Србије, Мир, Народна светлост, НИН, Нова Европа, Нови Источник, Пастир, Политика, Православље, Преглед Цркве Епархије нишке, Просветни Гласник, Српска Црква, Српске Новине (Ниш и Крф), Српски Сион, Српско јединство, Споменик СКА, Српска теологија у 20. Веку, Учитељ, Хришћански весник, Хришћански живот, Црквени Гласник.

Од чланака који осветљавају живот и дело патријарха Димитрија, вредни су чланак Димитрија Алексића, објављен у Црквеном гласнику 1889. године, затим текст монаха Гедеона из 1894, као и Драгослава Страњакловића о мисији митрополита Димитрија у Русији 1913. Ту су и два краћа рада свештеника, а касније ректора Призренске богословије Живана Маринковића: *Њ. Св. патријарх Димитрије у Лапову* и *Три деценије од смрти патријарха Димитрија*. У првом чланку се осветљава боравак патријарха Димитрија у првом месту његове капеланске парохијске службе код таста у Лапову, а у другом раду аутор евоцира успомене на патријарха. Личност патријарха Димитрија и његово управљање Српском црквом делом је осветљена у некролозима о његовој сахрани. То су текстови митрополита црногорско-приморског др Гаврила Дожића, епископа нишког Јована, Миливоја М. Петровића и Милана Стојадиновића. Сliku о Димитрију Павловићу оставио нам је Михаило Ј. Миладиновић, директор Пожаревачке гимназије у пензији, у делу: *Грађа за биографију патријарха Димитрија*. Миладиновић је преузимао грађу из општинског пожаревачког архива. Битан је и краћи рад Душана К. Петровића *Уједињење Српске цркве и обнова Патријаршије*. О личности патријарха Димитрија писао је и Ђакон Живадин Михаиловић Крупезевић у чланку *Десет година од смрти блаженоупокојеног патријарха српског Димитрија*. О патријарху али и уопште о Српској православној цркви у његово доба, значајан извор представља *Споменица* објављена о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, и *Споменица* објављена поводом 750 година СПЦ, које садрже више научних радова.

У раду ћемо користити дела значајних истраживача који су се бавили Српском православном црквом у периоду Димитрија Павловића, али и она дела која су обрађивала битне политичке и друштвене догађаје тог доба.

О патријарху Димитрију и његовом добу писали су историчари. Професор Историје Српске православне цркве, дугогодишњи ректор богословије Св. Саве и предавач на Богословском факултету СПЦ др Душан Љ. Кашић објавио је рад *У спомен на патријархе српске Димитрија и Гаврила и њихово време*.

Свештеник проф. др Димшо Перић одбранио је на Богословском факултету СПЦ тезу *Устројство, организација и рад на законодавству Српске православне цркве у првој половини XX века (1901-1950)*, у коме је изнео податке о уједињењу помесних цркава и избору првог патријарха васпостављене Српске патријаршије. Епископ шумадијски и академик др Сава Вуковић, у својој студији *Српски јерарси од IX до XX века*, дао је најбитније податке о патријарху Димитрију. Битна дела оставио је Ђоко Слијепчевић: *Историја СПЦ, Митрополит Михаило, Хиландарско питање*. Ту су и нови радови Радмиле Радић *Хиландар у државној политици Краљевине Србије и Југославије 1896-1970.* и *Живот у временима. Патријарх Гаврило (Дожић) 1881-1950.* Значајне радове који осветљавају историју Цркве крајем 19. и почетком 20. века оставио је Предраг Пузовић, а битни су и радови о Цркви Радомира Поповића, Драгана Суботића, Александра Раковића и Владимира Пузовића.

За разумевање општих историјских оквира времена Димитрија Павловића значајни аутори су Милорад Екмечић, Драгољуб Живојиновић, Андреј Митровић, Димитрије Ђорђевић, Радослав Љушић, Љубодраг Димић, Ђорђе Микић и други.

После прикупљања грађе, следи анализа и критичко преиспитивање, поређење са објављеним научним делима, а затим синтетизовање резултата истраживања и формирање коначног текста.

Структура рада

Рад ће бити подељен на десет поглавља. У првом ћемо се бавити најранијим добом, одрастањем и школовањем, са освртом на друштвене прилике у Србији тог времена. Друго поглавље ће нам пружити податке о Павловићевом архијерејском деловању у Нишкој епархији од 1884. до 1889. године, као и о његовом боравку у Француској, све до постављења за шабачког епископа 1898. године. Епархијска збивања биће у првом плану и у трећем поглављу, док је био епископ шабачки, од 1898. до 1905. године. Развој епархија, материјално стање, живот свештенства и монаштва, однос народа према Цркви и вери и друге теме из црквеног живота, као и неизбежан однос Цркве и државе, биће анализирани у поглављима који се баве Нишком и

Шабачком епархијом. У четвртом поглављу бавићемо се боравком епископа Димитрија у Хиландару, у црквеној, дипломатској и научној мисији. Овај део ће употпунити општа сазнања о Хиландару тог доба. Пето поглавље имаће за тему митрополитски период живота Димитрија Павловића. Ово доба, од 1905. до 1920. године, донело је нове обавезе главној личности овог рада. Као митрополит водио је бригу о целој Цркви, што је донело компликованије односе са државом, са другим црквама, али и нове проблеме везане за монашки и свештенички живот. У овом периоду митрополит Димитрије био је активни учесник крупних историјских догађаја као што су Анексиона криза, балкански ратови и Први светски рат, водио је Цркву у турбулентним предратним и ратним збивањима, и лично проживљавао судбину народа и државе. Шесто поглавље бавиће се питањем уједињења Цркве, устоличењем патријарха у Пећи, и устројством црквеног организма у новим друштвеним и политичким околностима, у новој јужнословенској држави. Унутрашњи живот Цркве после 1920. године тема је седмог поглавља. Ту ћемо се осврнути на развој нових епархија и однос патријарха и црквеног врха према свештенству и монаштву. У поглављу осам бавићемо се односом Цркве и државе, са освртом на политику и војску, црквену просвету и штампу, а битан део поглавља чиниће анализа народне побожности и патријарховог односа према томе. У поглављу девет, тема ће бити спољна политике Цркве од 1920. до 1930. године, односно став СПЦ према другим православним и неправославним црквама и верским заједницама. Последње поглавље обрађиваће позни период патријарховог живота и његову смрт, а осврнућемо се и на његове личне особине.

У закључку ћемо истаћи пресек најзначајнијих момената из живота Димитрија Павловића, након чега ће следити резиме на енглеском језику и библиографија коришћених извора и литературе у овој дисертацији.

Приказ структуре рада

Рад се састоји од десет поглавља:

1) Младост и школовање Прво поглавље бавиће се најранијим добом, одрастањем и школовањем, са освртом на друштвене прилике у Србији тог времена. У оквиру овог поглавља биће девет потпоглавља:

- Србија у 19. веку
- Школовање Димитрија Павловића
- Школовање у Србији 60-тих година XIX века
- Учитељска служба Димитрија Павловића
- Свештеник Димитрије Павловић

- Живот и рад у богословији
- Признање политичке и црквене независности 1878-1879
- Канонски удар у Српској цркви и нова јерархија 1883. године
- Криза у држави

2) Епископ Нишки Димитрије, друго поглавље ће пружити податке о Павловићевом архијерејском деловању у Нишкој епархији од 1884. до 1889. године, као и о његовом боравању у Француској, све до постављења за шабачког епископа 1898. Године. У оквиру овог поглавља биће једанаест потпоглавља:

- Избор за епископа
- Нишка епархија 1884-1889. године, које ће имати следеће одељке: Општи преглед, Материјално стање, Утисци епископа Димитрија о црквама и манастирима у епархији, Старине, Реорганизација епархија 1886. године.
- Свештенство и монаштво, које ће имати следеће одељке: Општи преглед, Материјално стање, Школска спрема свештенства, Свештеничка школа, Свештеничко удружење, Положај манастира и монаштва.
- Унутрашњи живот епархије, које ће имати следеће одељке: Побожност и сујеверје, Просвета, Похаре у црквама, Бракови досељених лица, Организација служења Литургије, Римокатоличка пропаганда, Назарени, Прелазак иновераца у Православље, Канонске посете, Нови храмови, Епископ.
- Духовни суд, које ће имати следеће одељке: Оквир, Статистика.
- Српско-бугарски рат 1885. године
- Проблеми у држави
- Смена на челу Цркве
- Полемике око Тимочке епархије
- Боравак у Француској
- Поглед на нишки период

3) Епархијска збивања биће у првом плану и у овом поглављу, док је Димитрије био епископ шабачки, од 1898. до 1905. године. Развој епархија, материјално стање, живот свештенства и монаштва, однос народа према Цркви и вери и друге теме из црквеног живота, као и неизбежан однос Цркве и државе, биће анализирани у поглављима који се баве Нишком и Шабачком епархијом. У оквиру овог поглавља биће четрнаест потпоглавља:

- Избор за епископа шабачког
- Шабачка епархија 1898-1905. године, у оквиру ког ће бити одељак: Материјално стање у епархији.
- Канонске посете
- Духовне поуке

- Побожност у народу
- Рђаве појаве у брачном животу
- Опште стање мирских цркава и њихово домоводство у оквиру ког ће бити одељак: Нови храмови.
- Манастири и монаштво у оквиру ког ће бити следећи одељци: Општи преглед, утисци епископа Димитрија о манастирима и монаштву.
- Свештенство у оквиру ког ће бити следећи одељци: Општи преглед, утисци епископа Димитрија о свештенству, удовички фонд, материјални положај свештеника, свештенство и представници власти, свештеничко удружење.
- Вероучитељи
- Однос према другим вероисповестима у оквиру ког ће бити одељак: прелазак иновераца у православље
- Духовни суд и црквена администрација у оквиру ког ће бити одељак: статистика
- Епископ Димитрије и владари
- Поглед на шабачки период

4) Епископ Димитрије и хиландарско питање, ово поглавље бавиће се боравком епископа Димитрија у Хиландару, у црквеној, дипломатској и научној мисији. Овај део ће употпунити општа сазнања о Хиландару тог доба. У оквиру овог поглавља биће седам потпоглавља:

- Бугари у Хиландару
- Епископ Димитрије и Хиландар крајем 19. века
- Црквена и државна мисија епископа Димитрија
- Епископ Димитрије и Хиландар почетком 20. века
- Митрополит Димитрије у Хиландару
- Поглед на хиландарску мисију
- Научни рад епископа Димитрија у оквиру ког ће бити следећи одељци: сарадња и пријатељство са Љубомиром Ковачевићем, преписка са Стојаном Новаковићем, Хиландарски типик и други радови.

5) Митрополит Србије Димитрије, ово поглавље имаће за тему митрополитски период живота Димитрија Павловића. Ово доба, од 1905. до 1920. године, донело је нове обавезе главној личности овог рада. Као митрополит водио је бригу о целој Цркви, што је донело компликованије односе са државом, са другим црквама, али и нове проблеме везане за монашки и свештенички живот. У овом периоду митрополит Димитрије био је активни учесник крупних историјских догађаја као што су Анексиона криза, балкански ратови и Први светски рат, водио је Цркву

у турбулентним предратним и ратним збивањима, и лично проживљавао судбину народа и државе. У оквиру овог поглавља биће шестнаест потпоглавља:

- Србија и свет почетком 20. века
- Избор Димитрија за митрополита
- Бројке говоре – стање у Цркви на почетку и у току управе митрополита Димитрија
- Унутрашњи живот Цркве у оквиру ког ће бити следећи одељци: духовни суд, нови храмови, Храм Светог Саве, Српска црква у Америци, Осуде епископа Сергија и Никанора.
- Свештенство у оквиру ког ће бити следећи одељци: свештеничко удружење, закон о преуређењу свештеничког стања, бир, закон о црквеним властима, конференције, други свештенички брак.
- Монаштво у оквиру ког ће бити следећи одељци: монашко удружење, монашка школа, манастирски живот, Дечанско питање.
- Митрополит Димитрије и просвета у оквиру ког ће бити следећи одељци: Богословија Светог Саве, Богословски факултет, Веронаука, Школа црквеног певања.
- Црква и држава у оквиру ког ће бити следећи одељци: Проблеми у односима Цркве и државе, Црква и Управа фондова, Забрана светог причешћа, Празници, Проблем „клерикализма“ и однос према политичком деловању, Митрополит и краљ, Црква и војска, Питање Пећке патријаршије.
- Црква и народ у оквиру ког ће бити следећи одељци: побожност, мисионарење.
- Митрополит Димитрије у народу у оквиру ког ће бити следећи одељци: Поуке, Канонске посете, Свечаности.
- Однос митрополита Димитрија према другим црквама и народима у оквиру ког ће бити следећи одељци : Руси и Руска православна црква, Српско-руске прославе, Теолошка питања, Помоћ руског народа, Положај римокатолика у Србији и односи са Римокатоличком црквом, Енглески краљ Едвард, Старокатолици и Назарени.
- Критика Цркве и реакције у оквиру ког ће бити следећи одељци: Нова учења, Непоштовање и напади на Цркву и митрополита Димитрија.
- Митрополит Димитрије и анексиона криза

- Митрополит Димитрије и балкански ратови у оквиру ког ће бити следећи одељци: Сукоби на Балкану, Српска црква и митрополит Димитрије на патриотској дужности, Свештенство у рату, Главни одбор за помоћ, Одушевљење.
- Митрополит Димитрије у Првом светском рату у оквиру ког ће бити следећи одељци: Светски сукоб, Функционисање црквеног система, Помоћ свештенству, Страдање Цркве у рату, Пастирски рад митрополита Димитрија у Србији, Конкордатско питање, Српска црква и митрополит Димитрије у избеглиштву (Образовање Духовног суда, Проблеми у избеглиштву).
- Поглед на митрополитски период

6) Српска патријаршија – уједињење, устоличење, уређење, шесто поглавље бавиће се питањем уједињења Цркве, устоличењем патријарха у Пећи, и устројством црквеног организма у новим друштвеним и политичким околностима, у новој јужнословенској држави. У оквиру овог поглавља биће четири потпоглавља:

- Српске црквене области пре уједињења
- Уједињење
- Устоличење у Пећи
- Уређење у оквиру ког ће бити следећи одељци: Рад на изради Закона о СПЦ, Рад на изради Устава СПЦ.

7) Унутрашњи живот Цркве, после 1920. године тема је седмог поглавља. Ту ће бити дат осврт на развој нових епархија и однос патријарха и црквеног врха према свештенству и монаштву. У оквиру овог поглавља биће три потпоглавља:

- Епархије и епископи 1920-1930. године у оквиру ког ће бити следећи одељци: Браничевска епархија, Бихаћка епархија, Америчко-канадска епархија, Мукачевско-прјашевска епархија, Чехословачка православна црква, Преглед архијереја по епархијама у периоду 1920-1930. година, Нови храмови, Подизање храма Светог Саве.
- Свештенство у оквиру ког ће бити следећи одељци: Свештеничко удружење, Материјални положај свештеника, Други свештенички брак, Рад свештеника, Помоћ страдалима у рату.

- Монаштво и манастири у оквиру ког ће бити следећи одељци: Монашко удружење, Монашка школа, Задаци монаштва, Манастирски живот, Женско монаштво, Српска православна црква и Хиландар после Првог светског рата.

8) **Црква, држава и народ**, поглавље осам бавиће се односом Цркве и државе, са освртом на политику и војску, црквену просвету и штампу, а битан део поглавља чиниће анализа народне побожности и патријарховог односа према томе. У оквиру овог поглавља биће пет потпоглавља:

- Однос Цркве према држави у оквиру ког ће бити следећи одељци: Црква и династија, Свештеници и политика, Црква и војска, Државни чиновници, Празници.
- Црквена просвета у оквиру ког ће бити следећи одељци: Богословски факултети, Богословије, Веронаука, Црквена штампа.
- Црква и народ у оквиру ког ће бити следећи одељци: Побожност, Мисионарење, Милосрдни рад.
- Продор новог духа и реакције у оквиру ког ће бити следећи одељци: Патријарх Димитрије и Богомољачки покрет, Критика Цркве.
- Патријарх Димитрије у народу у оквиру ког ће бити следећи одељци: Поуке, Помени и свечаности, Посете.

9) **Спољна политика Цркве**, тема ће бити спољна политике Цркве од 1920. до 1930. године, односно став СПЦ према другим православним и неправославним црквама и верским заједницама. У оквиру овог поглавља биће два потпоглавља:

- Односи са православним црквама и народима у оквиру ког ће бити следећи одељци: Цариградска патријаршија, Јерусалимска патријаршија, Руска православна црква и руски народ, Бугарска православна црква, Румунска и Албанска православна црква, Планови за одржавање Васељенског сабора, Свеправославна конференција у Цариграду.
- Односи са другим црквама и народима у оквиру ког ће бити следећи одељци: Римокатоличка црква, Старокатоличка црква, Англиканска црква, Екуменске иницијативе, Јереси.

10) **Крај животног пута**, у овом поглављу биће дат приказ последњих дана патријарха Димитрија. У закључку који следи биће дат пресек најзначајнијих момената из живота Димитрија Павловића, након чега ће

следити резиме на енглеском језику и библиографија коришћених извора и литературе у овој дисертацији. У оквиру овог поглавља биће пет потпоглавља:

- Позне године патријарха Димитрија
- Сахрана патријарха Димитрија
- Тестамент патријарха Димитрија
- Личност патријарха Димитрија
- Поглед на патријаршијски период

Извори и литература

Извори

Архив Србије

Министарство просвете и црквених послова

Лични фонд Љубомира Ковачевића

Лични фонд Стојана Новаковића

Фонд Министарства иностраних дела

Фонд Николаја Велимировића

Државни савет

Архив САНУ, Збирка А. Белића

Архив СПЦ/Арх. Сабор

Архив Југославије

Министарство правде

Министарство вера

Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине СХС, Београд 1922.

Часописи

Богословље

Браничевски весник

Братство. Лист за верско народно просвећивање, Сарајево

Братство (Друштво Светог Саве)

Весник Српске Цркве

Време

Глас СКА

Гласник Православне цркве у Краљевини Србији

Гласник уједињене Српске православне цркве
Годишњак историјског архива Шабац
Годишњица Николе Чупића
Зборник за историју, језик и књижевност
Зборник Матице Српске за историју
Историјски записи
Календар Црква
Каленић
Летопис Матице Српске
Листак за историју ослобођења Србије
Мир
Народна светлост
НИН
Нова Европа
Нови Источник
Пастир
Политика
Православље
Преглед Цркве Епархије нишке
Просветни Гласник
Српска Црква
Српске Новине
Српске новине, Ниш
Српске новине, Крф
Српски Сион
Српско јединство
Споменик СКА
Српска теологија у 20. веку
Учитељ
Хришћански весник
Хришћански живот
Црквени Гласник

Литература

А

Алманах Краљевине СХС, Београд 1922.

Б

Батаковић Душан, Дечанско питање, Београд 2007.

Берић Б, Српско питање и политика Аустро–Угарске и Русије 1848-1871, Београд 2000.

Божич И, Ћирковић С, Екмечић М и Дедијер В, Историја Југославије, Београд 1953.

В

Велимировић Николај, Диван, Библиотека Свечаник 1953.

Велимировић Николај, Свети Сава, Шабац 1968.

Веселиновић Рајко, Историја Српске православне цркве са народном историјом, књига 3, Београд 2010.

Војводић Михаило, Стојан Новаковић и Владимир Карић, Београд 2003.

Војводић Михаило, Стојан Новаковић у служби националних и државних интереса, Београд 2012.

Вујић Јоаким, Путешествије по Србији II, Београд 1902.

Вукићевић М, Школе и школовање за време Првог устанка (1804-1813), Београд 1893.

Вуковић Сава, Гробна места српских архијереја, Крагујевац 1995.

Вуковић Сава, Српски јерарси од деветог до двадесетог века, Београд 1996.

Вукова преписка VIII, Београд 1913.

Вуксановић Бисерка, Уводна реч, Раденичка-техничка школа 1907-2007, Младеновац 2007.

Г

Гавриловић М, Милош Обреновић, књига 3, Београд 1978.

Глигоријевић Бранислав, Краљ Александар Карађорђевић. У европској политици, Београд 2002.

Грујић Радослав, Православна Српска црква, Крагујевац 1989.

Грујић Радослав, Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу, приредио Слободан Милеуснић, Београд 1993.

Д

Димитријевић С, Михаило Архиепископ београдски и митрополит Србије, Београд 1933,

Димић Љубодраг, Културна политика у Краљевини Југославији 1918-1941, Београд 1997.

Димић Љубодраг, Историја српске државности. Књига III. Србија у Југославији, Нови Сад 2001.

Дучић Нићифор, Књижевни радови, књ. V, Београд 1898.

Ђ

Ђорђевић др Владан, Крај једне династије. Прилози за историју Србије од 11 октобра 1897 до 8 јула 1900, Свеска прва, Београд 1905.

Ђорђевић Герасим, Знаменитији догађаји новије српске историје, Београд 1838.

Ђорђевић Димитрије, Портрети из новије српске историје, Београд 1999.

Ђурић Ђ. Вељко, Голгота Српске православне цркве 1941-1945, Београд 1997.

Ђуровић Арсен, Модернизација образовања у Краљевини Србији 1905-1914, Београд 2004.

Е

Екмечић М, Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у Новом веку (1492-1992), Београд 2010.

Енциклопедија православља, Београд 2002.

Ж

Живановић Живан, Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века. Књига друга. Од прогласа независности Србије до абдикације краља Милана 1878-1889, Београд 1924.

Живановић Живан, Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века. Књига трећа. Краљевско намесништво по абдикацији краља Милана и прва половина владавине краља Александра I 1889-1897, Београд 1924, 30.

Живановић Живан, Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века. Књига четврта. Друга половина владавине краља Александра I до угашења династије Обреновића 1897-1903, Београд 1925, 31-34.

Живојиновић Р. Драгољуб, Краљ Петар I Карађорђевић, Живот и дело, У изгнанству 1844-1903, Београд 1988.

Живојиновић Драгољуб Р, Ватикан, Србија и стварање југословенске државе 1914-1920, друго допуњено издање, Београд 1995.

Живојиновић Р. Драгољуб, Краљ Петар I Карађорђевић. У отаџбини 1903-1914. године, Београд 2003.

Живојиновић Р. Драгољуб, Краљ Петар I Карађорђевић. Рат и последње године 1914-1921. године, Београд 2003.

З

Задужбине Косова, Призрен-Београд 1987.

И

Илић Алекса, Петар Јовановић, Митрополит београдски, његов живот и рад (1833-1859), Београд 1911.

Илић Алекса, Моји доживљаји, Београд 1931.

Ј

Јаничевић Милисав, Стваралачка интелигенција међуратне Југославије, Београд 1984.

Јакшић Г, Из новије историје абдикације краља Милана и друге расправе, Београд 1953.

Јиричек Константин, Историја Срба II, Београд 1984.

Јовановић Мирослав, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919-1924, Београд 1996.

Јовановић Наталија, Школа у српском друштву XIX века, Ниш 2007.

Јовановић Слободан, Влада Милана Обреновића, књига 2, Београд 1927.

Јовановић Слободан, Влада Милана Обреновића, књига 3, Београд 1934.

Јовановић Слободан, Из Историје и књижевности, књига 1 и књига 2, Београд 1991.

К

Крстић Василије, Бискуп Штросмајер у светлу нових извора, Нови Сад 2002.

Л

Лазаревић Павловић Гордана, Растко Јовановић и Владета Тешић, Министри просвете Србије 1811-1918, Београд 1994.

Лазаревић Лука, Белешке из окупираног Београда (1915-1918), приредио Здравко Крстановић, Београд 2010.

Лазаревић Л, Мали поменик, Београд 1955.

Лазаревић Л, Димитрије Патријарх, Београд 1930.

Летопис Бадовиначке цркве

Летопис храма Вазнесења Господњег у Црној Бари

Летопис храма Рожедства Пресвете Богородице у Богатићу

Летопис цркве Св. Петра и Павла у Глоговцу

Љ

Љубибратић С, Нацрт Устава и самоуправно уређење Српске православне цркве, Сарајево 1925.

Љушић Радош, Кнежевина Србија 1830-1839, Београд 1986.

Љушић Радош, Књига о Начертанију, Београд 1993.

Љушић Радош, Љубави српских владара и политичара, Ниш 2000.

Љушић Радош, Историја српске државности II, Београд 2001.

Љушић Радош, Србија 19. века, Београд 2005.

М

Мајендорф Јован, Православна црква јуче и данас, Београд 1987.

Марјановић Циле Драгослав, Љиг, Београд 2004.

Марковић Игњатије, 175 година Богословије Светог Саве у Београду (1836-2011), Београд 2011.

Матић Војислав, Две Савиначке цркве на Врачару, Београд 2006.

Милановић Драгољуб и Станковић Милан, Лапово, Лапово 1991.

Милаш Никодим, Словенски апостоли Кирил и Методије и истина православља, Задар 1881.

Милаш Никодим, Православно црквено право, Мостар 1902.

Милаш Никодим, Срби у Далмацији, Нови Сад, 1901.

Милаш Никодим, Православно Црквено право, Задар 1890.

Милеуснић Слободан, Свети Сава, Београд 1989.

Милеуснић Слободан, Свети Срби, Крагујевац 1989.

Милићевић Ђ. М, Школе у Србији, Београд 1868.

Миловановић М. Ђ, Наши трговински уговори, Београд 1895.

Милошевић Р, Споменица Браничево, Пожаревац 2003.

Митрополит Михаило, Православна црква, Београд 1985.

Мојсеј епископ, Црквено питање у Србији, Београд 1895.

Н

Народна енциклопедија, Београд 1925.

Несторовић Б. Ђ, Конкордат између Србије и Ватикана, Београд 1902.

Никетић Г, Црквено законодавство СПЦ I-II-III, Београд 1926, 1931. и 1933.

Новаковић Стојан, Бугарско-српски рат и оновременске кризе 1885-1886,

О

Обрадовић Никола, У спомен сто година науке о машинама, Београд 1973.

П

Павловић М, Манастири шабачко-ваљевске епархије, Шабац 1998.

Перић Димшо, Устројство, организација и рад на законодавству Српске православне цркве у првој половини 20. века (1901-1950), докторска дисертација, Београд 1990.

Петрановић Бранко, Историја Југославије 1918-1978, Београд 1981.

Поменик Шабачке епархије (у рукопису).

Поповић А. Љубодраг, Шематизам Кнежевине Србије 1839-1851, Београд 1999.

Поповић Михаило И, Историјска улога Српске цркве у чувању народности и стварању државе, Београд 1933.

Поповић Радомир, Српска црква у историји, Србиње – Београд – Ваљево – Минхен, 1997.

Поповић Радомир, Основна школа у Бадовинцима 1843-1998, Београд 1998.

Поповић Радомир, Православље на раскршћу векова, Београд 1999.

Поповић Радомир, Појмовник црквене историје, Београд 2000.

Посланица Димитрија упућена пастви архидијацезе београдске на Божић 25. децембра 1907. год.

Православна енциклопедија, Михаило Јовановић, митрополит, Београд 1237-1238, 2002.

Продановић Ј, Историја политичких странака и струја у Србији I, Београд 1947.

Протић С, Тајна Конвенција између Србије и Аустроугарске, 1909.

Пузовић Владислав П, Историјско-канонски аспекти односа карловачке управе Руске заграничне цркве и Московске патријаршије, докторска дисертација, Београд 2012.

Пузовић Предраг, Прилози за историју Српске православне цркве, Ниш 1997.

Пузовић Предраг, Српска православна црква, Прилози за историју 2, Београд 2000.

Пурковић М, Кнез и Деспот Стефан Лазаревић, Београд 1978.

Р

Радић Радмила, Хиландар у државној политици Краљевине Србије и Југославије 1896-1970, Београд 1998.

Радић Радмила, Живот у временима. Патријарх Гаврило (Дожић) 1881-1950. Друго, проширено и допуњено издање, Београд 2011.

Радоњић Ј, Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века, САНУ, Београд 1950.

Ранке Леополд, Српска револуција, Београд 1965.

Ранковић Светолик, Порушени идеали, Сабрана дела II, Београд 1952.

Ристић Јован, Историја дипломатије II, Београд 1898.

С

Скоко Саво и Опачић Петар, Војвода Степа Степановић у ратовима Србије 1876-1878, Београд 1975.

Слијепчевић Ђоко, Историја Српске православне цркве I, Минхен 1966.

Слијепчевић Ђоко, Историја Српске православне цркве II, Диселдорф 1978.

Слијепчевић Ђоко, Хиландарско питање у XIX и почетком XX века. Студија, Келн 1979.

Слијепчевић Ђоко, Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије, Минхен 1980.

Слијепчевић Ђоко, Историја Српске православне цркве. III. књига: За време Другог светског рата и после њега, Келн 1986.

Слијепчевић Ђоко, Историја Српске православне цркве 2, Београд 1991.

Споменица Њеног Величанства краљице Наталије, Београд 1891.

Србљак, Београд 1986.

Станковић Ђорђе, Никола Пашић, Савезници и стварање Југославије, Зајечар 1995.

Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине СХС, Београд 1922.

Суботић Драган, Епископ Николај и православни богомољачки покрет. Православна народна хришћанска заједница у Краљевини Југославији 1920-1941, Београд 1996.

Т

Троицки С, Верска политика Краља Ујединитеља, Нови Сад 1935.

У

Удаљцов Д, Космински Ј. А, Вајштајн О. Л, Историја средњег века I, Београд 2011.

Ц

Цвијић Јован, Упутства за проучавање села у Босни и Херцеговини, Сремски Карловци 1904.

Цвијић Јован, Анексија Босне и Херцеговине и српски проблем, Београд 1908.

Цвијић Јован, Сеобе и етнички процеси у нашем народу, Сарајево 1922.

Ђ

Ђоровић Владимир, Историја Срба, Београд 2010.

Ђоровић Владимир, Списи Св. Саве, Београд – Ср. Карловци, 1928.

Ђунковић Срећко, Школство и просвета у Србији у XIX веку, Београд 1970.

Ч

Чубриловић Васа, Историја политичке мисли у Србији XIX века, Београд 1982.

Чубриловић Васа, Први српски устанак и босански Срби, Београд 1939.

Ш

Шематизам Источно православне Српске Патријаршије по подацима из 1924. године, Сремски Карловци 1925.

Шематизам, Српска православна епархија Шумадијска 1947-1997, Крагујевац 1997.

Школство Србије 1804-1918, Београд 1980.

Зборници

Идеје и покрети на Београдском универзитету од оснивања до данас, Зборник радова, Београд 1989.

Историја српског народа, Београд 1981, 1982, 1983.

Записи русског научног института в Белграде, Београд 1935.

Образовање код Срба кроз векове, Београд 2003.

Споменица. Српска православна црква 1219-1969, Београд 1969.

Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Удружење православног свештенства Југославије 1889-1969. Споменица поводом 80-годишњице Свештеничког удружења, Београд 1969.

Чланци у часописима и зборницима

Васић Павле, Црквена уметност код Срба у XVIII и XIX веку, Споменица. Српска православна црква 1219-1969, Београд 1969.

Еп. шабачко-ваљевски Јован (Велимировић), Српска црква од 1804. до 1918. године, у: Споменица. Српска православна црква 1219-1969, Београд 1969.

Веселиновић Рајко, Велика сеоба Срба 1690, Историја српског народа III-1, Београд 1983.

Војводић М, Митрополит Михаило и Стојан Новаковић, Историјски записи, година LXXIII, Београд 2000/1-2.

Вуковић Сава епископ, Епархије и епископи 1920-1970, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Гавриловић А, Београдска Велика школа 1808-1813, Листак за историју ослобођења Србије, Београд 1902.

Гардашевић др Благота, Организационо устројство и законодавство Православне цркве између два светска рата, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Димић Љубодраг, Вјерски чинилац у југословенској држави, Историјски записи, година LXXIII, 2000/1-2.

Драшковић Чедомир, Четрдесет година Богословског факултета у Београду. Богословље, год. V (XX) св. 1-2, Београд 1961.

Драшковић Чедомир, Црквене школе Српске патријаршије, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Ђорђевић Димитрије, У сенци Аустро-Угарске, Историја српског народа VI-1, Београд 1983.

Ђорђевић Димитрије, Сучељавање са Аустро-Угарском, Историја српског народа VI-1, Београд 1983, 1994.

Ђорђевић Димитрије, На почетку раздобља ратова, Историја српског народа VI-1, Београд 1983.

Екмечић Милорад, Српски народ у Турској од средине XIX века до 1878, Историја српског народа V-1, Београд 1981.

Екмечић Милорад, Национални покрет у Босни и Херцеговини, Историја Српског народа VI-1, Београд 1983.

Ивић Алекса, Марчанска епископија, Братство (Друштво Св. Саве), 1923, 1924, 1925.

Идеје и покрети на Београдском универзитету од оснивања до данас, Зборник радова, Београд 1989.

Исић Момчило, Писменост у Србији у 19. веку, Образовање код Срба кроз векове, Београд 2003.

Јовановић Мирослав, Руска православна загранична црква у Југославији током двадесетих и тридесетих година XX века, Српска теологија у XX веку – истраживачки проблеми и резултати, 3, Београд 2008.

Кастратовић-Ристић Веселинка, Руски професори на Београдском универзитету 1919-1925, Зборник радова, Идеје и покрети на Београдском универзитету од оснивања до данас, Београд 1989.

Ковачевић Б, Српски патријарси последњих педесет година, Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Кончаревић Ксенија, Утицај руске емиграције на обнову и развој српске монашке духовности, Српска теологија у XX веку – истраживачки проблеми и резултати, 7, Београд 2010.

Крестић П, Специфичан вид образовања – српско привредно друштво „Привредник“ (1897-1918), Образовање код Срба кроз векове, Београд 2003.

Лекић Аксентије Д, Најстарија књижевност у Подрињу, Годишњак историјског архива II, Шабац, 1965.

Лечић Момир, Изградња и обнова цркава и манастира од 1920. до 1941. године, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Миленковић Тома, Долазак избеглица из Русије у Војводину после Првог светског рата, Зборник Матице Српске за историју 50, Нови Сад 1994.

Мирковић Лазар, Служба св. Деспоту Стефану Лазаревићу, Богословље бр. 3, 1927.

Мирковић Лазар, Уврштење деспота Стефана Лазаревића у ред светитеља, Богословље, год. II, св. 3/1927.

Микић Ђорђе, Под младотурцима, Историја српског народа VI-1, Београд 1983.

Митровић Андреј, Сучељавање са средњоевропским империјализмом, Историја српског народа VI-2, Београд 1983.

Митровић Андреј, Југословенски програм, Историја српског народа VI-2, Београд 1983.

Новаковић Стојан, Бугарско-српски рат и оновременске кризе 1885-1886, Мемоарски листићи, Годишњица Николе Чупића књ. XXVII, Београд 1908.

Олбина Ј, „Неистине“ Каленића и „Истине“ Гласа концила од 5. ожујка 1989, Каленић, бр. 2, 1989.

Олбина Ј, Унија и Унијати, Каленић, бр. 2, 1989.

Петковић Р. Влад, Ликови деспота Стефана Лазаревића, Богословље, св. 3 1927.

Петровић Милић Ф, Фондови завештања Православног богословског факултета 1920-1941, у: Богословље. Часопис Православног богословског факултета Универзитета у Београду. LXV (2006), Београд 2006.

Попов Чедомир, Привреда и друштво, Друштвена мисао, Историја Српског народа V-1, Београд 1981.

Попов Чедомир, Србија 1868-1878, Историја српског народа V-1, Београд 1981.

Попов Чедомир, Немирне године и везивање за Аустро-Угарску, Историја српског народа VI-1, Београд 1983.

Поповић Љубодраг, Богословски факултет – од идеје до реализације, у: Богословље. Часопис Православног богословског факултета Универзитета у Београду. LXV (2006), Београд 2006.

Радић Радмила, Образовање свештенства СПЦ у 19. веку и у првој половини 20. века, Образовање код Срба кроз векове, Београд 2003.

Радовић Ј. и Војиновић Х, Обнова и развој нашег женског монаштва, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Ракић Радомир, Спољни односи Српске православне цркве 1920-1970, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Раковић Александар, Предлози и расправе о високим богословским студијама у Краљевини Србији 1899-1914, у: Српска теологија у двадесетом веку. Истраживачки проблеми и резултати. Зборник радова научног скупа 30. маја 2008, Београд 2009.

Раковић Александар, Академска и политичка расправа о Богословском факултету током 1919. године (са освртом на раније писање Весника Српске Цркве), у: Богословље. Часопис Православног богословског факултета Универзитета у Београду. LXV (2006), Београд 2006.

Ракочевић Новица, У предвечерје светског рата, Историја српског народа VI-1 Београд 1983.

Ракочевић Новица, Политичке и друштвене прилике, Историја српског народа VI-1, Београд 1983.

Самарцић Радован, Наука код Срба у XIX и XX веку, Историја српског народа, VI-2, Београд 1983.

Служба Св. Деспоту Стефану Лазаревићу, Србљак, 19. јула /1. августа.

Солонскиј А. А, Демографија руској емиграцији в Белграде, Записи руског научног института в Белграде, св. 10, 1935.

Стефановић Миодраг А, Храм Светог Саве, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Стојанчевић Владимир, Национална аутономија 1803-1839, Историја српског народа V-1, Београд 1981.

Хризостом епископ, Народна Хришћанска заједница, Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Цвијић Ј, Језерска пластика Шумадије, Глас СКА LXXIX, Први разред 32, 1909.

Цисарж Бранко А, Удружено свештенство и његова периодична штампа, у: Удружење православног свештенства Југославије 1889-1969. Споменица поводом 80-годишњице Свештеничког удружења, Београд 1969.

Цисарж Бранко А, Црквена штампа између два светска рата, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Ћирковић Богољуб С, Библиотеке Српске православне цркве, у: Српска православна црква 1920-1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије, Београд 1971.

Ћирковић Сима, Кретање према северу, Историја српског народа II, Београд 1982.

04/12 196/2378
19. 9. 2013.

**Наставном и научном већу
Филозофског факултета у Београду**

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у комисију за писање Реферата о квалификованости кандидата и подобности теме докторске дисертације „Патријарх српски Димитрије Павловић (1920-1930), коју предлага мр Александра Средојевића, слободни смо да поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Александар Д. Средојевић рођен је 2. новембра 1948. године у Брштини код Крупња. Основну школу је завршио је у Крупњу. Богословију Светог Саве у Београду завршио је 1969. године. Богословски факултет је уписао 1973. године, а на Филозофском факултету, на одељењу за Општу и националну историју, дипломирао је 1992. године. Наредне 1993. године уписао је постдипломске студије на Богословском факултету у Београду, на коме је магистрирао 2002. године. Од 2003. до 2007. године предавао је Историју хришћанске цркве на Академији Српске православне цркве за уметност и конзервацију у Београду, као асистент протојереја-ставрофора Радомира Поповића.

За ђакона, а затим за свештеника, рукоположен је од надлежног епископа шабачко-ваљевског 1972. године. Исте године постављен је за пароха бановополског у Бановом Пољу код Богатића. Ту је служио до 1977. године, када је прешао у Богатић. Од епископа Јована одликован је црвеним појасом и протонамесничким чином, а од владике Лаврентија 1991. године чином протојереја. Августа 1995. године прешао је у Београд, где је постављен за пароха при храму Светог Архангела Гаврила. Од фебруар 2000. године служио је у храму Светог Мученика Трифуна. Од 2007. године служи у храму Светог Саве.

Клега Александар Средојевић је, почев од средине 80.тих година 20. века, почео да објављује стручне радове историјског садржаја у штампи и периодици. Објављивао је у часописима: Гласник Српске православне цркве, Православље, Хришћанска мисао, Светосавско звонце, Српски Сион, Нова Искра и Глас Светог Трифуна. До сада је објавио преко 100 чланака и приказа, превасходно историјског и богословског карактер. Поред тока колега Средојевић је аутор више књига које по своме садржају припадају историографској и теолошкој литератури а по својој форми имају карактер прегледа кара (*Православље у Мачви 1247-1521, прво издање Београд 1997; друго допуњено издање 2001; Срби у светлу Небеске Литургије Светог Николаја Српског, Београд 2004; Герасим Ђорђевић епископ шабачки (1831-1839) и његово доба, Београд 2004. (магистарски рад); Православни апологета. Сећање на оца Лазара Милина, Београд 2005. (коауторство са проф. др Радомиром Поповићем); Земља јунака и мученика. Србија од 16. до 19. века. Кратка српска историјска читанка, Београд 2007, друго издање 2012; Хиљаду година као један дан, Београд 2009). Изузетак чини рад "Герасим Ђорђевић, епископ шабачки и његово доба (1831.1839.) који можемо сврстати у научне биографије и који је проистекао из магистарског рада кандидата. Увид уopus колеге Средојевића говори да се ради о кандидату који добро познаје историографску и теолошку литературе, периодичку СПЦ и историјске изворе црквене провинције. Колега Средојевић, такође, влада научним методом. Појдини од наведених књига и радова засноване су на историографским истраживањима аутора, захвањујући којима је прекорачена компилативна раван.*

Предмет и циљ истраживања

Тема коју предлаже колега мр Александар Средојевић до сада није систематично истраживана и целовито обрађена. Уколико је радова посвећених дугом и плодотворном животу Димитрија Павловића и било, одликовала их је фрагментарност, селективна употреба историјских извора, пракса да се о њему као владици и патријарху пише некритички. На тај начин је, уместо знања о историјском учинку једне значајне личности, времену у коме је живео, проблемима чијем је решавању доприносио, институцији на чујем је челу био, деценијама опстајала непоуздана историографска слика, испуњена „тврдњама“, „стереотипима“, „јединим истинама“, црквеним или партијским погледима на место и улогу Димитрија Павловића у СПЦ, српској и југословенској држави и друштву.

Колико знамо о личностима историје? Шта и колико знамо о личностима које „испуњавају историју“, стоје на челу важних институција, доносе далекосежне одлуке, креирају мишљење својих савременика, личним „печатом“ обележавају догађаје и одређују историјске процесе, а чији нам животи измичу а стварна улога и историјски учинак остају неистражени? На који начин у увек више него сложеним историјским околностима, уз посматрање епоха које се смењују у једном људском животу, генерација који сазревају у истим околностима, институција унутар којих појединци делују, доћи до личности који је предмет наших занимања? То су само нека од питања која се могу поставити и за прелате СПЦ, посебно у временима у којима се све преиспитује – људи, идеје, покрети, институције, националне концепције, идеологије...Отуда се међу важним темама историје цркве али и националне историје налазе и оне које говоре о делатности, улози, значају, историјском учинку значајних личности цркве – њених епископа и патријарха. Међу њима је и потреба да свестрано и целовито буде сагледан историјски учинак Димитрија Павловића, првог патријарха обновљене Пећке Патријаршије.

Више је разлога који делатност Патријарх Димитрије Павловића чине важном темом савремене националне историје. У питању је личност која је дуго година била на најистакнутијим позицијама у СПЦ – као професор факултета, епископ нишки и шабачки, митрополит и патријарх. Као поглавар СПЦ Димитрије Павловић је имао увид у проблеме са којима се црква суочавала, али и могућност да утиче на њихово решавање, покреће иницијативе, мења устаљене навике понашања унутар цркве. Отуда изучавање делатности патријарха Димитрија Павловића пружа поуздане одговоре на питања која се тичу живота унутар СПЦ, организације институције, унутрашњих борби, кадровских питања, односа према држави, друштвеном утицају СПЦ.

Димитрије Павловић је, као поглавар СПЦ, имао посебан однос са владарима из династија Обреновић и Карађорђевић, водећим политичким личностима Србије и Југославије, бавио се црквним али и државним и друштвеним питањима, имао утицаја на решавање националних проблема и спорова, пресудно утицао на правац црквене политике у верски сложеној заједници каква је била Краљевина СХС.

Истраживања која колега Средојевић намерава да обави имају за циљ да утврде место, улогу и историјски учинак Димитрија Павловића као свештеника, теолога,

епископа, митрополита и патријарха. У том контексту пажња ће бити усмерена на организационе способности, знање, однос према свештенству, монаштву и пастви, ауторитету и угледу који је Димитрије Павловић уживао унутар СПЦ и државе. Међу циљевима овог обимног истраживања налази се и идентификовање стања у СПЦ, реконструисање односа са другим верским зајдницама у земљи, обрада проблема који су оптерећивали црквени живот, покушаја да буде промењено материјално и духовно стање свештеника и друго. Истраживање ће се, такође, бавити и улогом Димитрија Павловића и СПЦ у историјским догађајима попут Анексионе кризе, балкански ратови и Првог светског рата. Став Цркве о друштвеним питањима у новој јужнословенској држави био је изузетно битан у тадашњој јавности, те ће се и овај рад бавити тиме.

Све наведено представља предмет и циљ истраживања колеге мр Александра Средојевића. Сматрамо да је у питању важна историографска тема чија ће обрада резултирати новим сазнањима о прошлости институције каква је СПЦ, државе и друштва.

Опис садржаја докторске дисертације

О стручним интересовањима кандидата речито говори структура будуће докторске дисертације. У уводним деловима рада колега мр Александар Средојевић ће се критички одредити према постојећој историографској литератури, доступним историјским изворима, теми докторске дисертације. Прво поглавље биће посвећено раним годинама живота будућег патријарха – одрастању, школовању, раду и посвећивању свештеничком позиву у Србији друге половине 19. века. У другом поглављу дисертације биће речи о Павловићевом архијерејском деловању у Нишкој епархији од 1884. до 1889. године, као и о његовом боравку у Француској, све до постављења за шабачког епископа 1898. године. Делатност епископа Димитрија на трону шабачке епископије (1898-1905), чини садржај трећег поглавља докторске дисертације. Подједнако као и у претходном поглављу биће приказан развој епархије, материјално стање, живот свештенства и монаштва, однос народа према Цркви и вери, однос СПЦ и државе и друго. У четвртном поглављу докторске дисертације пажња ће бити посвећена боравку епископа Димитрија у Хиландару, као и црквеној, дипломатској и научној мисији. Пето поглавље рада биће посвећено годинама у којима је Димитрије Павловић обављао дужност митрополита Београдског. У питању је историјски веома важан период оивичен годинама 1905. и 1920. Обављајући ту дужност

Митрополит Димитрије Павловић је водио бригу о целој Цркви, решавао сложена питања из односа Цркве и државе, покушавао да регулише односе са другим верским заједницама, суочавао се са бројне проблеме везане за монашки и свештенички живот. У наведеним годинама митрополит Димитрије био је активни учесник и сведок преломних историјских догађаја из модерне историје Србије, српског народа и српске Цркве попут Анексионе кризе, балканских ратова, Првог светског рата. Митрополит је, суштински, водио СПЦ у нестабилним предратним и тешким ратним годинама испуњеним страдањима свештенства и пастве. Шесто поглавље докторске дисертације колага Средојевић ће посветити питању уједињења Цркве, устоличењу патријарха у Пећи, и устројству црквеног организма у новим друштвеним и политичким околностима, насталим после Првог светског рата и стварања југословенске Унутрашњем животу Цркве после 1920. године биће посвећено тседмо поглавље дисертације. У тим деловима кандидат ће проговорити о конституисању нових епархија и односу патријарха и црквеног врха према свештенству и монаштву. У осмом поглављу рада у средишту интересовања биће односом Цркве и државе, са посебним освртом на политику, војску, црквену просвету и штампу. Саставни део наведеног поглавља представљаће анализа народне побожности и патријарховог односа према том питању. У деветом поглављу докторске дисертације биће обрађена спољна политике СПЦ у годинама 1920.-1930. У тим деловима текста од посебног ће интереса бити однос СПЦ према другим православним и неправославним црквама и верским заједницама. Последње поглавље докторске дисертације биће посвећено последњим годинама патријарховог живота. У закључним деловима рада мр Александар Средојевић ће настојати да прецизно дефинише историјску улогу и учинак патријарха Димитрија Павловића.

Основне хипотезе

У својим истраживањима колега Средојевић је пошао од више претпоставки. Међу његовим хипотезама централно место заузима став да је Димитрије Павловић личност која је обележила живот Српске православне цркве у првој половини 20. века. Научна претпоставка коју ће истраживања покушати да потврде или оспоре је и да је током боравка на епископском положају у Шапцу и Нишу епископ Димитрије имало је значајан позитиван утицај на развој ових црквених области. Вредна је пажње и хипотеза да је брига

и допринос Димитрија Павловића побољшању положаја свештенства и монаштва, решавању постојећих проблемима и превладавању постојећег стања била од пресудне важности. Истраживање ће показати у којој је мери Димитрије Павловић био реформатор и зачетник промена у СПЦ, да ли је једна од основних црта његовог деловања била пастирски рад и однос према вери обичног народа, на који је начин конзерватизам и противљење новим политичким и социјалним теоријама утицало на јачање клерикализма унутар СПЦ. На том трагу су и хипотезе о Димитрију Павловићу као постојаном чувар чистоте православног учења, црквеном мислиоцу, својеврсној „савести српске Цркве“. Кандидат је, такође, своје истраживање засновао на хипотезама да је Димитрије Павловић био заговорник једнакости међу верама и народима новостворене државе, свештено лице са израженим дипломатским осећајем и склоностима за научни рад.

Метод истраживања

Приликом истраживања и писања докторске дисертације колаге Средојевић ће превасходно користити историјски метод. Основу његовог рада чиниће истраживања обављена у архивским установама. У Архиву Србије истражиће документацију похрањену у фондовима Министарства просвете и црквених послова, Државног савета, Министарства иностраних дела и збиркама Љубомира Ковачевића, Стојана Новаковића, Николаја Велимировића. За период после Првог светског рата користићемо грађу из Архива Југославије (фондови Министарства вера и Министарства правде). Од посебне важности је и грађа која се налази у Архиву Светог Синода Српске православне цркве, као и фондове Архива САНУ. Поред необјављене, у истраживању ће бити коришћена и објављена историјска грађа, од које посебан значај имају Стенографске белешке Народне скупштине Краљевине СХС. Од посебног значаја при обради ове теме биће црквена штампа и парииодика, пре свега Гласник Православне цркве у Краљевини Србији (касније Гласник уједињене Српске православне цркве) и Весник Српске Цркве. Темељно ће бити истражена штампа (Богословље, Браничевски весник, Братство, Време, Глас СКА, Годишњак историјског архива Шабац, Годишњица Николе Чупића, Зборник за историју, језик и књижевност, Зборник Матице Српске за историју, Историјски записи, Календар Црква, Каленић, Летопис Матице Српске, Листак за историју ослобођења Србије, Мир, Народна светлост, НИН, Нова Европа, Нови Источник, Пастир, Политика, Православље,

Преглед Цркве Епархије нишке, Просветни Гласник, Српска Црква, Српске Новине (Ниш и Кр, Српски Сион, Српско јединство, Споменик СКА, Српска теологија у 20. Веку, Учитељ, Хришћански весник, Хришћански живот, Црквени Гласник). Биће коришћена и релевантна историографска, теолошка, правна, политиколошка литература.

Очекивани резултати и научни допринос

Истраживања која планира да обави колега мр Александар Средојевић свакако ће резултирати значајним научним доприносом. Концепт докторске дисертације говори да ће истраживање резултирати освајањем нове фактографије како о патријарху Димитрију Павловићу тако и о времену у коме је живео (а то је неколико епоха), СПЦ, српској и угословенској држави и друштву. Вредна је пажње и структура докторске дисертације из које се види мноштво историографских проблема које ће кандидат настојати да реши. Тематски ново, фактографски богато, по структури оригинално, истраживање колеге Средојевића најдиректније ће обогатити српску историографију. Постигнути резултати биће допринос ширењу научног знања о историји СПЦ и бољем разумевању односа цркве и државе у прошлости.

Закључак

Имајући све наведено у виду слободно смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду топло препоручимо да прихвати тему докторске дисертације „Патријарх српски Димитрије Павловић (1920-1930), и кандидату мр Александру Средојевићу одобри рад на њој. Напомињемо да је колега Средојевић посвећен изучавању живота патријарха Димитрија Павловића готово једну деценију и да је тему под истим насловом Наставно и научно веће Филозофског факултета прихватило а Веће научних области друштвено-хуманистичких области одобрило 2005. године. Професионалне обавезе и размере истраживања омеле су кандидата да у планираном року заврши своју докторску дисертацију. Како је време предвиђено за израду докторске дисертације истекло пре неколико година принуђени смо да овим позитивним рефератом о квалитетности кандидата и подобности теме изнова покренемо процедуру одобрења теме, у околностима када се њена израда налази у завршној фази.

У Београду

Комисија:

06.09.2013.

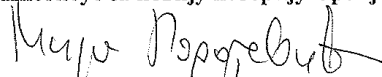
Др Радосл Јушић, редовни професор,

Филозофски факултет у Београду

Др Радмила Радић, научни саветник,

Институт за новију историју Србије

Др Мира Радојевић, доцент,

Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,

Филозофски факултет у Београду